

HAU 5

La Catedral de Barcelona

Albert Salvador Ugalde

Història de l'art I, aula 1
Maig 2013

ÍNDEX

1.INTRODUCCIÓ.....	3
1.1.Metodologia del treball.....	3
2.EL CONTEX HISTÒRIC	4
2.1.L'art gòtic com a exponent de la societat urbana de la baixa Edat Mitjana.....	4
2.2.Els orígens i els grans canvis de la Catedral de Barcelona.....	6
2.3.Etapes d'esplendor i de crisi.....	7
2.4.La Catedral de Barcelona en l'actualitat. Intervencions recents.....	8
3.EL CONTEX CULTURAL I RELIGIÓS.....	10
3.1.Què és una catedral.....	10
3.2.La ciutat gòtica.....	11
3.3.Reunió de l'Orde del Toisó d'Or a la Catedral de Barcelona en 1519.	13
4.EL CONTEX ARTÍSTIC.....	15
4.1.Característiques generals de l'arquitectura gòtica.....	15
4.2.L'arquitectura de la Catedral de Barcelona.....	17
4.3.Obres d'art importants que podem trobar en la Catedral de Barcelona.....	26
5.CONCLUSIONS.....	32
6.Bibliografia i fonts consultades.....	34

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Metodologia del treball

El material bàsic que he utilitzat per a la realització d'aquest treball ha estat el de l'assignatura i l'esmentat en l'apartat de bibliografia i fonts consultades. L'he complementat amb el material bàsic de l'assignatura Història I i amb els treballs realitzats per a la mateixa.

He triat fer el treball sobre la Catedral de Barcelona per ser la de la meua ciutat, per les facilitats que es troben a l'hora de visitar-la i per l'abundància de bibliografia que he trobat sobre ella. Una altra raó va ser que m'era una perfecte desconeguda.

Enfoquem el treball des del punt de vista històric, veiem les diferents fases i condicionants que van portar a la catedral que tenim avui. També analitzem el context cultural i religiós que va possibilitar la seva construcció. A continuació abordem el tema des d'un punt de vista artístic, exposant les característiques principals de l'arquitectura gòtica, amb un especial esment a l'arquitectura gòtica catalana, analitzant la de la Catedral de Barcelona i mencionant les principals obres d'art que posseeix. Finalment exposem les conclusions extretes de la realització del treball.

2. EL CONTEX HISTÒRIC

2.1. L'art gòtic com a exponent de la societat urbana de la baixa Edat Mitjana

Al llarg dels segles XII i XIII la introducció d'innovacions agràries va suposar un augment en la productivitat de l'agricultura medieval. La millora dels recursos de la pagesia produeix un creixement demogràfic i una millora notable de l'economia. Augmenta la importància de les ciutats i es consoliden les classes urbanes privilegiades. S'incrementa el comerç internacional i els intercanvis culturals.

Finals del segle XII i el segle XIII són per a Catalunya un temps d'expansió. Amb Jaume I es conquesta València i Mallorca i l'activitat política s'orienta cap a la Mediterrània. La política d'aliances dels comtats catalans porten a la consolidació d'un estat, la Corona d'Aragó, que esdevé una de les principals potències del Mediterrani. La societat catalana està plenament integrada en les corrents internacionals de la època.

A mitjans de segle es produeix l'anomenada crisi del XIV. El fort creixement demogràfic combinat amb un fre a la productivitat del camps i amb uns anys de sequera es van traduir en una manca d'aliments que va provocar revoltes i una gran convulsió social. Es van propagar epidèmies i va arribar la temuda Pesta Negra des de l'Àsia. La població a l'Europa Occidental va quedar delmada i l'economia ressentida, i es va agreujar amb la guerra, anomenada dels Cent Anys, que afectà França i Anglaterra.

La crisi del XIV va suposar també una crisi política. La monarquia, fins aleshores de tipus feudal, basada en les obligacions de vassallatge de la noblesa i sovint enfrontada amb el Papa o l'emperador, va anar evolucionant cap a una monarquia de tipus autoritària. Una monarquia basada en la concentració dels poders estatals, abans cedits als senyors feudals, que ara queden en mans del rei. El rei es recolza en les classes urbanes privilegiades, amb les que tindrà que pactar. Com a conseqüència les ciutats guanyen protagonisme.

Fig. 2.1

Miniatura medieval d'un acte d'homenatge.
Archives Départementales de Perpignan

En Catalunya, al segle XV, amb la mort de Martí l'Humà s'extingeix el Casal de Barcelona, i amb el Compromís de Casp, el 1412, s'entronitza la dinastia d'origen castellà dels Trastàmara. La influència de Catalunya en la Corona d'Aragó es va debilitant en favor de

la influència de València i es debilita encara més amb la guerra civil que, del 1462 a 1472, enfronta la Generalitat amb l'oligarquia catalana.

Així doncs, al segle del gòtic la societat europea occidental viu la consolidació de l'autoritat reial, la creixent institucionalització dels estats i el protagonisme de la societat urbana (burguesia, gremis, mercaders...). La influència dels sectors eclesiàstics, però, continua sent determinant.

El pensament de l'època és l'escolàstica, que intenta utilitzar la filosofia grecolatina clàssica per a comprendre el cristianisme, fent compatible el coneixement amb la fe religiosa.

La filosofia escolàstica estableix una relació entre la llum i la divinitat. La llum es considerada com el més noble dels fenòmens naturals, el menys material i el que està més a prop de les formes pures. Així com la llum divina fa visible la realitat de la naturalesa, també fa possible l'harmonia entre la fe i la raó, entre la matèria i la forma. Aquesta idea posa en valor el treball, entès com la transformació de la naturalesa per mitjà d'un procés conscient. El treball ja no s'entén com una maledicció divina.

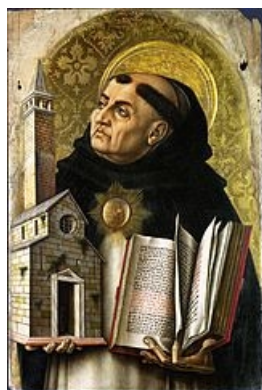

Fig. 2.2

St. Tomàs d'Aquino, filòsof escolàstic,
a l'Altar Demidoff de Carlo Crivelli

Aquesta filosofia va dominar les escoles catedralícies i els estudis generals que van donar lloc a les universitats medievals europees, des de mitjans del segle XI fins mitjans del segle XV. Es recuperen molts textos clàssics, moltes vegades per mitjà de traduccions àrabs. Es coneix la ciència del món antic, i això permetrà un desenvolupament tècnic que serà necessari per poder aixecar les grans construccions gòtiques.

La vida i el pensament continuen dominats per l'Església. Es continua tenint una visió teocèntrica i transcendental de l'home i del món. Però tots aquests canvis afecten a la mentalitat de la època, modificant-la. Hi ha una forma nova d'entendre el món que dona pas a una nova concepció artística, el gòtic.

Es desenvolupa un art urbà, impregnat de sentiment religiós però amb una idea de la divinitat més humana. Hi ha una tendència al naturalisme, desapareixent els essers fantàstics de les imatges.

L'edifici més important a la ciutat és la catedral i per la seva construcció s'alien la burgesia, l'església i la monarquia. Però també es necessiten altres d'edificis, civils, que ja no són per a la reialesa o religiosos, com les llotges de comerç, que ara els encarreguen la nova classe social, la burgesia. Els artistes poden treballar sense la

protecció, i el control, de l'església i la monarquia, i això els donarà una autonomia desconeguda fins aleshores.

La crisi del XIV també va suposar un canvi en la mentalitat de l'home medieval. La mort està en primer pla i els homes no deixen de preocupar-se per la vida eterna, però també donen importància als plaers de la vida terrenal. Es prepara una transformació de valors que donarà pas al Renaixement.

2.2 Els orígens i els grans canvis de la Catedral de Barcelona

Es poden documentar fins a tres edificis diferents, ubicats aproximadament en el mateix lloc, que van acollir la Catedral de Barcelona: la catedral paleocristiana, la catedral romànica i la catedral gòtica.

Les excavacions fetes al subsòl del carrer dels Comtes, al costat de la Catedral, han posat al descobert un edifici de tres naus que podem identificar com la basílica paleocristiana barcelonina aixecada al segle IV. De fet, els martiris de santa Eulàlia i de sant Cugat, durant la persecució de Deoclecià i Maximià, testifiquen que ja hi havia cristians a Barcelona almenys a les acaballes del segle III i els primers anys del IV.

La ubicació de la primera església a Barcelona és la ubicació clàssica que trobem a les ciutats romanes. Quan apareix la necessitat de construir-la no es pensa en cap espai central, que continuen sent utilitzats en la vida pública de la ciutat, sinó que s'habilita un espai a prop de la muralla, que també estigui a prop de la necròpolis, a fora de la ciutat. Així, la Catedral de Barcelona es va ubicar en un barri urbanitzat a tocar de la muralla i no gaire allunyada del fòrum. Per construir la basílica es van enderrocar algunes cases i es va tallar un carrer de la xarxa viària.

El primer esment documental de la Catedral el trobem a la col·lecció de textos dels concilis visigòtics. A l'any 599 es va celebrar un concili a la Catedral de Barcelona. El cronista especifica que la reunió havia estat a l'església de la Santa Creu, dada que ens permet assegurar que aleshores ja tenia aquesta advocació.

L'any 877 el bisbe de Barcelona Frodoí va trobar les relíquies de santa Eulàlia al cementeri de Santa Maria de les Arenes (avui Santa Maria del Mar), que havien estat amagades de les invasions àrabs de l'any 711, i les traslladà a la cripta de la catedral paleocristiana. A partir de llavors la denominació oficial de la Catedral de Barcelona fou Santa Església Catedral de la Santa Creu i Santa Eulàlia.

Aquesta catedral primitiva, profundament malmesa a l'any 985 amb la campanya del musulmà Almansor, es mantingué en peu fins al 1046, any en què el comte de Barcelona, Ramon Berenguer I, la seva dona Almodis i el bisbe Guislabert, emprengueren la construcció d'una altra catedral que fou consagrada el 18 de novembre de 1058 per l'arquebisbe Guifré de Narbona. És la anomenada catedral romànica.

Amb el creixement de la ciutat la Catedral es va quedar petita i es va fer necessari edificar una de nova. Les obres de la Catedral actual s'inicien el 1 de maig de 1298, durant el pontificat del bisbe Bernat Peregrí i el regnat de Jaume II d'Aragó; i foren pràcticament

enllestides a mitjan del segle XV, en temps del bisbe Francesc Climent Sapera i essent rei d'Aragó Alfons V. És la anomenada Catedral gòtica, la façana principal de la qual no es pogué acabar fins a finals del segle XIX gràcies al mecenatge del banquer Manuel Girona. La construcció d'aquesta catedral es feu de manera que no s'hagués d'interrompre el culte: un cop acabat un tram es destruïa el corresponent romànic. Per això no es va tenir que consagrar-la de nou.

2.3. Etapes d'esplendor i de crisi

Abanç de decidir-se la construcció de la catedral gòtica, es va anat ampliant la romànica. A finals del segle XIII, el bisbe Gurb va afegir dos edificis a banda i banda del creuer. Aquesta última ampliació tindria repercussions en la construcció de la nova catedral.

En la construcció de la catedral gòtica podem distingir tres etapes durant els cent cinquanta anys que duraren les obres principals. En la primera es planeja tot l'edifici i s'inicia la construcció de les dues portes laterals: la del claustre i la de Sant Iu. Es desconeixen els autors d'aquesta fase constructiva. El 1317 les obres estaven dirigides per Jaume Fabre i es va acabar la cripta, la girola amb les capelles radials i la capella major.

A la segona etapa es van prolongar les tres naus amb les seves capelles laterals i la galeria superior, fins a l'alçada del rerecor. Hi van treballar un arquitecte anomenat Bertran o Bertrandus, i des del 1358 el mestre Bernat Roca. S'aixecà bona part de les torres dels campanars i es van començar les obres del claustre. A la seva mort, el 1388, fou substituït per Pere Viader.

A l'última etapa, sota l'impuls del bisbe Sapera, es va construir la basílica fins a la línia de façana. Les obres foren dirigides per Arnau Bargués, a qui va succeir Jaume Solà el 1407. En 1408, un mestre francès anomenat Carlí feu un projecte de façana d'especial interès escultòric, que no es va portar a terme. Des del 1413 fins al 1441 les obres les va dirigir Bartomeu Grau, que va acabar l'última volta de la nau, el 1417, i treballà en la construcció del basament del cimbori. Més tard es va acabar el claustre, al 1448, sota la direcció de Andreu Escuder.

Al segle XV, després del compromís de Casp i de la guerra civil catalana, la burgesia catalana va perdre pes polític en la corona d'Aragó, i quan es van obrir rutes marítimes cap a Amèrica, desplaçant-se el focus econòmic del Mediterrani a l'Atlàntic, la prohibició del comerç americà des de els ports catalans va afeblir l'economia de Catalunya. Sota aquestes circumstàncies no es fan obres d'importància a la Catedral. Només podem ressaltar l'acabament de les torres-campanars al segle XVI.

Al 1778, quant el rei Carlos III liberalitza el comerç amb Amèrica, Catalunya havia experimentat un augment demogràfic i ja tenia una economia modernitzada, basada en el tèxtil i la vinya. I va poder aprofitar les possibilitats que li oferia el comerç amb Amèrica.

Amb aquesta base, al segle XIX es formarà una potent classe empresarial, la burgesia catalana, que donarà pas al moviment de la Renaixença. Fou un membre d'aquesta classe empresarial, Manuel Girona, qui impulsarà la construcció de la façana principal de

la Catedral.

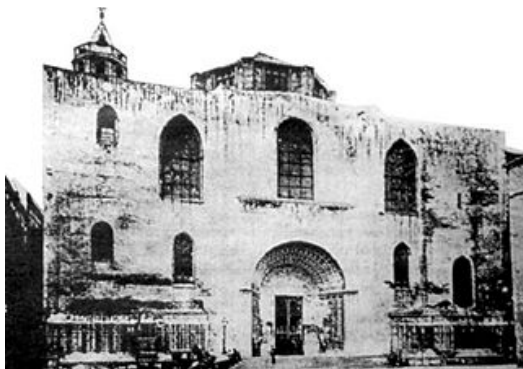

Fig. 2.3

Catedral de Barcelona, 1880.

La façana principal fou projectada a la fi del segle XIX. En 1882 es convocava un concurs, on s'establia com a criteri estilístic a seguir el gòtic, inspirat en el projecte que el mestre Carlí havia fet en 1408. La façana es va edificar del 1887 al 1890 sota la direcció de Josep Oriol Mestres, arquitecte titular de la catedral. A la seva mort, i sota la direcció del seu successor al càrrec, August Font, es van fer algunes modificacions a la façana, del 1896 al 1898, i es van acabar les obres amb el nou cimbori, construït del 1906 al 1913.

Els conteniments ocorreguts fins a l'actualitat, guerra civil inclosa, no han modificat significativament la catedral acabada al 1913.

2.4. La Catedral de Barcelona en l'actualitat. Intervencions recents

Des de l'acabament del cimbori a l'any 1913 s'han anat fent obres de manteniment, alguna de gran importància, i obres destinades a millorar l'ús de la Catedral.

Entre les de manteniment podem ressenyar les realitzades de l'any 1969 al 1971, en que es van netejar les parets i voltes de la Catedral, ennegrides pel fum i la humitat ambiental.

A partir de l'any 2005, es comencen unes obres de reconstrucció a la façana principal i al cimbori que finalitzen el 2012.

Fig. 2.4

Catedral de Barcelona, 2008.

Es va veure que la façana estava molt malmesa i que hi havia perill de desprendiments. La raó era que es trencaven els elements de ferro que ancoraven les pedres de la façana, oxidats a causa de la dilatació que es produeix pel canvi de temperatura i per les filtracions d'aigua dintre de les pedres. La solució va ser la substitució del metall danyat per acer inoxidable o titani.

Entre les obres de millora de la Catedral podem destacar la Sala de la Mercè, realitzada entre 1963 i 1968, segons el projecte de l'arquitecte Manuel Puig Janer. La sala es va construir al sobreclaustre, damunt de la Sala Capitular Nova i de la Sala de Capbreuació. Inicialment estava previst traslladar-hi el cor de la nau central de la Catedral, però desistit el propòsit es va utilitzar com a magatzem. Al 1984 es va decidir condicionar aquest espai per dedicar-lo a sala de concerts, de conferències i d'assaigs de la capella de cantors de la seu.

També es notòria la instal·lació de dos ascensors. Un porta als terrats de la Catedral i ubicat en un espai reservat a unes escales que portaven a la tribuna del rei Martí, al costat del fals creuer. L'altre està ubicat al claustre, entre la capella de Santa Llúcia i la Sala Capitular, i permet arribar al Arxiu Capitular i a la Sala de la Mercè.

3. EL CONTEX CULTURAL I RELIGIÓS

3.1. Què és una catedral

Segons la defineix la Gran Enciclopèdia Catalana, la catedral és la “Església principal o mare d’una diòcesi, on radiquen la seu del bisbe i el capítol canonical”. Vegem-ho.

Quan l’Imperi romà adoptà el cristianisme com a religió oficial, l’Església s’organitza seguint el model administratiu romà, on les divisions territorials s’anomenaven diòcesis. El cap cristià de la diòcesi era el bisbe, que residia a la ciutat. Així, aquesta ciutat es converteix en capital de la diòcesi. Les diòcesis s’agrupaven en províncies eclesiàstiques, gairebé sempre equiparables a les províncies civils, amb un bisbe metropolità al capdavant i amb seu a la capital de la província romana.

La descomposició de l’Imperi romà va convertir l’Església catòlica en l’única institució organitzada. A les antigues ciutats romanes els bisbes van omplir el buit de poder civil que es va produir i es van convertir en les autèntiques autoritats.

Fins al segle X no es coneix gaire l’organització de la comunitat de clergues que estava lligada a la catedral, que rep el nom de Capítol de la Catedral. Al principi el bisbe i el clergat de la catedral formaven una mena de comunitat religiosa on el clergues vivien sovint a casa seva, i tampoc era infreqüent que hi visquessin amb les seves dones. Al segle VIII, el bisbe de Metz, Crodegang, va voler posar ordre i va establir unes normes per al clergat de la catedral, que de fet eren una variació de la regla monacal de Sant Benet.

Durant els segles X i XI els clergats de les catedrals es van organitzar. Podem distingir dos tipus d’organització que van donar lloc a les catedrals monàstiques i les catedrals seculares. En el primer tipus el clergat pertany a alguna institució monàstica o algun orde reconegut. Aquest clergat segueix les regles de l’orde i tots els seus membres tenen la seva residència a la catedral. És la catedral monàstica o regular.

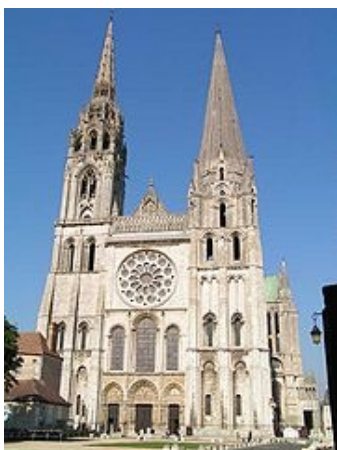

Fig. 3.1

Catedral de Chartres (França).

En l’altre tipus el clergat s’organitza com un col·legi clerical i els seus membres, lligats tan sol pel vot del sacerdoci, estan governats per uns estatuts o cànons. D’aquí deriva el nom

d'aquest clergues, els canonges. És la catedral secular. Normalment els canonges no residien a la catedral i es va fer necessari la creació de un cos de vicaris, que eran els encarregats d'oficiar els serveis de l'església mentre els canonges no hi fossin. També es va crear la figura del diaca, un cristià ordenat que ajudava als sacerdots. L'ardiaca era el diaca principal de la catedral, i va acabar convertint-se en l'ajudant i el vicari del bisbe.

No hi havia distinció entre el Capítol de les catedrals monàstiques o regulars i el dels canonges seculars en la relació entre el bisbe i la diòcesi. En tots dos casos, el Capítol era el consell del bisbe, i havia de consultar-ho en totes les qüestions importants.

Per l'administració de les diferents activitats de la comunitat de clergues (celebració dels serveis, del cant coral, reunió del Capítol, ensenyament a les escoles, les lectures al cor, regular el toc de les campanes ...) i per l'administració del patrimoni de la catedral es van crear diferents càrrecs, dits de dignitat, que van tenir major o menor importància al llarg del segle: prebost, degà, ardiaca, primatxer, cabiscol, sagristà, l'arxipreste ... També es van crear uns altres càrrecs, dits d'ofici: canonge doctoral (encarregat dels aspectes jurídics), magistral (de la predicació), lectoral (de llegir l'evangeli), i penitenciari (del sagrament de la confessió)

Els canonges els nomenaven el papa i el bisbe. En cas de catedrals sota patronatge reial, també els nomenava el rei. A Espanya, a partir del concordat de 1753 entre la Santa Seu i la monarquia espanyola, el rei substitueix el papa en el nomenaments, amb algunes excepcions. Al concordat de 1885 es va establir que els canonges de les seus metropolitanes havien de ser 24, que alguns podien ser assignats per torn per l'Estat, la Santa Seu i el bisbe, i que la resta adquirien la plaça per oposició. A partir de 1979 ja no hi ha cap intervenció de l'estat.

En quant a la construcció de una catedral, es evident que les funcions que es realitzen en ella condicionaran l'arquitectura de l'edifici. Es necessitarà un cor per fer les plegaries comunitàries, una sala capitular per fer les reunions dels canonges, sales per l'escola i per l'escriptori i altres dependències de caire administratiu.

Però la catedral no és només una comunitat religiosa, centre de culte i de peregrinatge, com pot ser un monestir aïllat en mig de la natura. La catedral està integrada en una ciutat i això el dona un caràcter singular.

3.2. La ciutat gòtica

Les ciutats antigues es transformen per adaptar-se als nous temps. Dintre de les muralles l'espai a la ciutat està limitat i cada vegada es necessiten noves construccions públiques: l'ajuntament, magatzems gremials, tendes, edificis mercantils; i noves construccions privades: cases i palaus, que ja no són només de la noblesa.

Quan la ciutat creix en importància, atrau visitants i comerciants. Ampliar muralles es costós i s'instal·len a fora, formant-se els barris extramurs. Fora de les muralles també s'instal·len alguns gremis que tenen treballs amb activitats molestes per la població, com els adobers de pells, o que necessiten molt d'espai per fer-les, com els corders.

La catedral és l'edifici que millor representa a la ciutat gòtica. La construcció de la catedral és molt costosa i triga molt de temps en acabar-se. Necessita la contribució de tots els col·lectius de la ciutat i els seus habitants col·laboren activament en la seva construcció. Al participar en la construcció de la catedral, els ciutadans se senten part essencial en l'edificació d'un espai diví.

Les aportacions de la burgesia són fonamentals. Animada per un fort patriotisme local competeix amb altres ciutats per a tenir la millor catedral, la més alta, la més gran, ... Els gremis i les confraries de comerciants i artesans també col·laboren, i guarneixen les seves capelles el millor que poden.

Fig. 3.2

Plànol de Barcelona a finals de l'Edat Mitjana.

La catedral constitueix un emblema i un símbol de la ciutat, de la seva riquesa i de la seva capacitat, l'expressió del seu prestigi. Un monument que és el punt de referència físic i espiritual pel viatger que arriba a la ciutat. Ara, per la seva importància i monumentalitat, les catedrals ja podran competir en prestigi amb els grans monestirs.

A més de la funció religiosa, la catedral és també un espai profà que utilitzen els ciutadans i els habitants dels voltants. A vegades s'utilitza com a llonja pels comerciants, com a lloc de reunió dels gremis. El espai de davant de la façana es fa servir per fer les festes religioses i els espectacles. El seu claustre és un lloc de pas per travessar d'un carrer a un altre. La catedral també realitza una funció de beneficència, amb institucions com la pia almoïna o els hospitals, que dona serveis als ciutadans.

La construcció d'una catedral no és només un assumpte de la ciutat, també ho és del rei. Constitueix una part primordial de les seves obligacions. El govern del rei es considera una delegació del govern diví, i la cort reial una representació de la cort celestial a la terra. Així, donant gloria a l'església amb la construcció de grans catedrals, també es dona gloria al monarca. Hi ha, per tant, una estreta vinculació entre el rei i la catedral. De fet, la consagració dels reis i les assemblees polítiques es fan a les catedrals.

La catedral també condiona el seu entorn, començant pel palau episcopal que es construeix al seu costat. En molts casos el palau reial també està al costat de la catedral,

com en el cas de Barcelona, on el rei Martí l'Humà (1396-1410) va fer construir un pont cobert que unia el palau reial amb la catedral, amb la finalitat de poder visitar-la sense ser vist. Aquest fet ens indica que el bisbe també tenia una funció política. El fet de que el rei volgués fer les visites sense ser vist, les desvincula de qualsevol sentit religiós. La raó devia ser que les visites al bisbe tenien un caire polític.

La societat medieval és una societat religiosa i la influència dels bisbes i canonges és inqüestionable. El ritme de l'any està marcat per les festes religioses i el ritme del dia està governat pels campanars de les esglésies.

La construcció de les catedrals va impulsar el desenvolupament científic i tècnic, i va suposar un motor per l'economia de l'Edat Mitjana. Les catedrals van ser importants centres culturals. Amb les seves escoles i escriptors van recuperar la cultura clàssic i van ser fonamentals en el desenvolupament de l'art, les tècniques i la filosofia, amb els pensadors escolàstics. Els seus arxius són avui una font d'informació importantíssima pels historiadors.

Hi ha molta literatura que ens apropa al món medieval. A mi em va impactar, en el seu moment, la novel·la "El nom de la rosa" d'Umberto Eco, que retrata admirablement les lluites de poder entre l'església, el rei i la noblesa. I des de un altre punt de vista, també em va encantar "Els pilars de la Terra" de Ken Follet. Aquí el autor ens relata amb un gran mestratge el creixement d'una ciutat, com el poder que adquireixen els comerciants els enfronta amb la noblesa i l'església, a l'hora que desenvolupa un altre gran tema: la construcció de una catedral.

3.3. Reunió de l'Orde del Toisó d'Or a la Catedral de Barcelona en 1519.

Felip III, duc de Borgonya, amb la intenció de celebrar el seu matrimoni amb la infanta Isabel, filla de Juan I de Portugal, va fundar l'Orde del Toisó d'Or a l'any 1430 en Flandes.

Era una orde de cavalleria que, seguint el model anglès estava restringida a 24 cavallers, ampliat a 50 en 1516. Els membres de l'orde no podien ser heretges, així que es va convertir en una organització exclusivament catòlica durant la Reforma protestant.

La casa de Borgonya va emparentar amb la casa d'Austria, i d'aquesta manera el càrrec de gran Mestrat de l'Orde va passar al rei d'Espanya.

En 1518 Carles V, rei d'Espanya, convoca al Capítol de l'Orde i decideix celebrar-lo en la Catedral de Barcelona.

El XIXé Capítol de l'Orde del Toisón d'Or es va celebrar a la Catedral de Barcelona els dies 5, 6, 7 i 8 de març de 1519. Uns dies avanç havia mort l'avi del monarca, l'emperador Maximilà de Àustria, raó per la que, prèviament a la celebració del Capítol es van fer a la Catedral els funerals per la mort de l'emperador.

Per embellir el cor de la Catedral, es va encarregar a Joan de Borgonya policromar els respallers del cadirat amb heràldica i inscripcions al·lusives als cavallers membres de

l'Orde. La decoració es va completar al emmarcar dada escut amb columnetes de fusta daurada que unien els dosserets amb el cadirat, obra del fuster Antoni Carbonell.

Fig. 3.3

Insígnia de l'orde del Toisó d'Or.

La insígnia de l'Orde del Toisó d'Or consisteix en una pell de moltó d'or, en record de la llegenda del Velló d'or, suspesa d'un collar. El collar esta format per encenedor en forma de doble B i de pedres fogueres, alternant-se, que fa referència al emblema de Felip III duc de Borgonya: "Anta Ferit Quam Flamma Micet" (Fereix abans que la flama brilli).

EL CONTEX ARTÍSTIC

4.1. Característiques generals de l'arquitectura gòtica

L'arquitectura gòtica es va desenvolupar des del segle XII al XVI. Al segle XII ja s'utilitzen la volta i l'arc apuntats, però no és fins al segle XIII que ja presenta totes les seves característiques; és el anomenat període clàssic. Al segle XIV l'arquitectura gòtica es fa més esvelta, estilitzada, i el XV representa el període barroc. Al segle XVI encara es feien construccions gòtiques en alguns països.

L'arquitectura gòtica es caracteritza per la verticalitat i la llum. Utilitza la volta de creueria i l'arc apuntat i això fa possible construccions més altes i fer grans forats a les parets. Aquests forats es tanquen amb rosetons i vitralls de colors.

Una catedral gòtica típica pot tenir planta de creu llatina, amb tres naus, el creuer i en la capçalera una girola amb capelles radials. La nau central i el creuer són més alts i amples que les naus laterals. Els pilars són fascicular i els nervis es prolonguen i s'ajunten amb els arc apuntats de les voltes.

Fig. 4.1

Catedral de Notre-Dame de Reims (França)

L'alçat de la catedral té tres nivells: les arcuacions, que separen la nau central de la lateral, el trifori, que és una estreta galeria que dona a la nau central i que està a la alçada de la coberta de la nau lateral, i el claristori o finestrals.

La façana té tres portalades i dues torres quadrades rematades amb un element piramidal, una a cada cantó. Té tres nivells, la portalada, els finestrals i un gran rosetó. Si la catedral té cinc naus, hi han cinc portes a la façana, les naus laterals exteriors són més baixes que les interiors i la girola es doble, com una prolongació de les naus laterals.

En la volta les nervadures estan fetes de pedra i la resta, els panys, es cobreixen amb maó per a treure-hi pes a la volta. Les nervadures s'ajunten al mig, produint una gran pressió, que es suporta col·locant amb una pedra gran, la clau de volta.

La volta de creueria permet el cobriment d'espais rectangulars a una alçada més gran. El pes de la coberta el recullen a els pilars a l'interior de l'edifici i els contraforts a l'exterior. Ara, a diferencia del que passa en l'arquitectura romànica, els contraforts es separen de

les parets, per mitjà dels arcbotants, i donen a l'edifici una sensació de lleugeresa. Els pinacles dels contraforts donen pes a l'estructura, i són un reforç addicional. En ocasions aquest grans contraforts es substitueixen per dues files de contraforts, més petits, unides per arcbotants. Les gàrgoles condueixen les aigües de pluja i les allunyen de les parets, la qual cosa permet un millor manteniment de l'edifici.

Els vitralls s'organitzen en traceries compostes d'una armadura de ferro i un emplomat, entre les que se col·loquen els vidres tintats. Els vitralls serveixen de suport a un programa iconogràfic. Són l'equivalent a la pintura mural del Romànic però ara les figures semblen suspeses en el aire. S'estableix una relació entre la llum i la divinitat. Els finestrals també es decoren amb traceries de pedra.

Al llarg dels segles l'arquitectura gòtica va guanyant lluminositat. Així, si en les esglésies romàniques la proporció entre superfícies obertes i tancades es de 1:10, tenim que a la Catedral de Colònia, iniciada en 1248, la proporció ja es de 10:6,5. Hi ha més superfície oberta que tancada.

En molts casos s'utilitza la planta basilical en lloc de la de creu llatina. També es fan grans portalades als braços del creuer.

Les característiques de l'arquitectura gòtica també depenen del lloc on es desenvolupa. En Itàlia, a la façana de la catedral no es posen torres; la torre s'aixeca al costat, exempta. A Catalunya l'arquitectura gòtica també té unes característiques singulars.

L'estructura arquitectònica típica del gòtic català es caracteritza pel aprofitament dels espais interiors dels contraforts, que permet obrir, cap a l'interior de la Catedral, una sèrie de capelles secundàries que circumden tota la basílica.

Predominen les capçaleres poligonals, amb capelles entre els contraforts, i proliferen els edificis amb nau única, o amb naus lateral tan altes com la central, que fa innecessari l'ús dels arcbotants, com elements transmissors de les empentes de la nau central cap als contraforts exteriors. Els arcbotants només es van utilitzar en les grans construccions, amagats darrera les muralletes que rematen els murs. Manquen o es redueixen al mínim els pinacles en forma d'agulles en la part alta dels contraforts. I emmarcant finestres i portalades es col·loquen gablets molt senzills que semblen enllaçar amb la tradició mediterrània del frontó clàssic.

Però pot ser la diferència més gran es presenta en el concepte de l'espai interior. Davant de les llargues naus que tenen les catedrals del Nord, el gòtic català prefereix espais amplis, de vegades els més amplis de tota l'Edat Mitjana europea. Sembla com si els constructors catalans del gòtic cerquessin un espai interior on la gent pogués trobar-se amb la gent, sense obstacles. En aquest sentit el gòtic català no és una variant del gòtic europeu, sinó alguna cosa radicalment diferent.

El gòtic català també conserva fortes tradicions romàniques en el que no és essencialment estructural. L'arc de mig punt es continua utilitzant en edificis catalans del segle XIII en endavant i alguns programes iconogràfics que es continuen utilitzant també són de tradició romànica.

Aquesta calculada austeritat contrasta poderosament amb la gran quantitat d'elements superflus del gòtic del Nord. El gòtic català és pel contrari, racional, mesurat, caut, ordenat i pràctic, com convé a la mentalitat dels particulars, gremis i confraries ciutadanes que col·laboraven econòmicament en les construccions.

4.2. L'arquitectura de la Catedral de Barcelona

La Catedral de Barcelona té una planta basilical, amb tres naus, un fals creuer i un absis amb girola. Entre els contraforts s'obren una sèrie seguida de capelles secundaries que envolten la basílica. Des de la basílica s'accedeix a un claustre annex.

El fals creuer està format per l'absència de capelles als dos trams on s'obren la porta de Sant Iu, del costat de l'Evangeli, i la porta del claustre, del costat de l'Epístola. Sobre els braços del fals creuer s'aixequen les dues torres-campanars bessones, una, dita de les hores o del rellotge, sobre l'entrada de Sant Iu, i l'altre, la torre de les campanes, sobre l'entrada del claustre. Si el campanar dit del rellotge és l'encarregat de donar les hores civils, el de les campanes s'encarrega de donar les hores eclesiàstiques. Entre el fals creuer i la girola hi ha un altre tram de basílica on s'ubiquen les escales que donen accés a la cripta de Santa Eulàlia, sota l'altar principal.

Fig. 4.2

Vista de les dues torres-campanars.

Les naus són de quatre trams i el cor ocupa el primer i el segon de la nau central. L'últim tram de la basílica, l'immediat a la façana, és més llarg per acomodar les seves mides a les del cimbori, que s'aixeca arran de la porta principal. El cimbori està rematat amb una llarga agulla que fa joc amb les agulles de les torres laterals de la façana.

La girola té nou trams i hi ha una capella a cadascun. A les naus laterals, on el tram són mes llargs, s'han disposat dues capelles per tram. Per sobre de les capelles de les naus laterals corren dues espaioses galeries. L'alçada de les naus laterals només és una mica menor que la de la nau central.

Fig. 4.3

Vista de la capçalera de la Catedral.

El claustre està adossat a la basílica. És de planta rectangular amb quatre galeries que s'obren al jardí central. En tres de les seves ales hi han capelles obertes cap a l'interior del recinte. En la quarta ala estan ubicades l'antiga Sala Capitular, el Museu catedralici, la nova Sala Capitular i la capella de Santa Llúcia. L'antiga Sala Capitular va ser convertida en la capella del Santíssim Sagrament i de Sant Oleguer, i s'accedeix des de l'interior de la Catedral. La capella de Santa Llúcia, d'estil romànic, fou construïda pel bisbe Arnau de Gurb entre 1257 i 1268 i formava part del conjunt del palau Episcopal. La nova Sala Capitular també forma part del Museu catedralici.

Fig. 4.3

Vista del claustre.

Al claustre es pot accedir des de la basílica, per la porta del claustre, i des de l'exterior per dues portes. La porta de Santa Eulàlia, ubicada en l'ala de davant de la porta del claustre, i la porta de la Pietat, en l'ala de l'esquerra de la porta del claustre. També es pot accedir des de la capella de Santa Llúcia.

Mesurada des de l'exterior la Catedral fa 93 m de llargada i 40 d'amplada. Els campanars tenen 54 m i el cimbori 70. Des de l'interior la nau central fa 26 m d'alçada i 13 d'amplada, i les laterals 21 m d'alt i 6 d'ample. Les capelles secundaries tenen 9 m d'alçada, 5 d'amplada i 6 de profunditat. El claustre mesura, exteriorment, 62 x 44 m, i el seu jardí fa 21 x 28,70 m.

La capçalera

La gran diferencia d'alçada entre les capelles radials i la girola permet la instal·lació de nou grans vidrieres que donen llum a la capçalera, un a sobre de cada capella. La petita diferència d'alçada entre la girola i l'absis permet, també, la instal·lació de un petit trifori i del claristori, format per petits rosetons que complementen la il·luminació natural de la capçalera, un per cada vidriera.

Aquesta disposició de l'espai feta en l'absis té la seva continuació lògica en les naus. Com que l'alçada de l'absis és igual a la de la nau central, i la de las naus laterals igual a la de la girola, s'ha pogut donar continuïtat al trifori i el claristori al llarg de la nau central, col·locant un rosetó en cada tram de la nau fins arribar al cimbori.

Fig. 4.4

Vista interior des de la entrada principal. Es poden veure la nau central, amb les voltes de creuria que formen els diferents trams de la basílica, les naus laterals amb les galeries que corren per sobre de les capelles secundaries, i, en primer pla, el reracor.

En la vidriera central hi ha representada la Crucifixió, a les vidrieres dels costats a Sant Pere apòstol i a Sant Joan evangelista, i a la resta de vidrieres de la girola uns altres sants. Com a punt curiós podem assenyalar que a la vidriera de Sant Pere i Sant Joan l'escut reial apareix representat moltes vegades i que al voltant del escut, emmarcant-lo, es poden veure perfilats quatre papagais de color verd. Unes vegades amb l'escut i d'altres solts, formant sanefes, entre les dues vidrieres es poden comptar fins a 240 papagais.

A l'absis dos grans capitells sostenen la taula de l'altar major. La talla visigòtica dels capitells ens indica que probablement procedeixen de la catedral paleocristiana. El presbiteri està presidit per una gran creu amb Crist crucificat, obra de l'escultor Frederic Marés.

Fig. 4.5

El Crist crucificat, de Frederic Marés, presidint l'altar major.

Al centre de la capçalera, sota el presbiteri i d'igual perímetre que ell, es va construir la cripta de Santa Eulàlia. S'accedeix per unes amples escales orientades cap al cor. La cripta està coberta per una volta de creueria molt rebaixada i conté el sepulcre de Santa Eulàlia, de marbre blanc, decorat amb escenes de la vida de la santa, fet per escultors pisans al segle XIV. Damunt els quatre angles del sepulcre hi ha les escultures de quatre àngels, i al centre, coronant el conjunt, la imatge de Maria amb l'Infant als braços.

Fig. 4.6

Vista de la cripta de Santa Eulàlia.

El mòdul que uneix l'absis amb la nau és el més antic. Es suposa que les últimes ampliacions de la catedral romànica van consistir en afegir dos cossos al extrem del creuer, que devien correspondre amb les actuals capella de les Ànimes i Sagristia, i que aquestes construccions es van aprofitar d'alguna manera. Aquests supòsits estan basats en les irregularitats que trobem en aquest mòdul. Podem comprovar que l'amplada de la Sagristia i la de la capella de les Ànimes són una mica diferents, mentre que la primera mesura 8 m, la segona té 60 cm menys. També es significatiu que aquest tram de la basílica, que té les mateixes dimensions que la resta de trams de les naus, no es troba fraccionat per cap contrafort.

El creuer i les naus

Al creuer, al cantó de la porta de Sant Iu podem veure l'orgue, al que s'accedeix per la mateixa escala que porta al campanar de la torre del rellotge. Fou construït entre 1537 i 1539 i és una magnífica mostra de talla renaixentista. L'orgue es tapava amb dues grans sarges, pintades per Pere Serafí, que es conserven al Museu catedralici.

Fig. 4.7

Vista de l'orgue.

Els trams de la nau central, de les naus laterals i de la girola estan coberts per unes senzilles voltes de creueria quatrepartides. En les capelles de la girola les voltes es transformen en sexpartides. Les capelles laterals estan cobertes amb doble volta de creueria, la de l'entrada quatrepartida i la del fons sexpartida. Les capelles que donen al carrer estan obertes per finestrals. Aquestes solucions arquitectòniques donen una gran homogeneïtat a l'espai interior de la Catedral.

La gran quantitat de claus de volta que es necessiten a les naus i les capelles, i el fet de que totes i cadascuna d'elles estiguin decorades, ens permeten contemplar una gran col·lecció de motius que ens donen informació sobre les diferents corporacions ciutadanes, religioses o de la noblesa que utilitzaven les capelles. Entre el claustre i la basílica podem trobar fins a 169 claus de volta.

A les claus de volta de la nau central, començant des dels peus troben representats el Pare Etern, la figura d'un bisbe, l'Anunciació a Maria, la Mare de Déu de la Misericòrdia, Santa Eulàlia i, a la volta major del presbiteri, Crist a la Creu entre la Mare de Déu i Sant Joan.

Fig. 4.8

Clau de volta amb la imatge de la Mare de Déu de la Misericòrdia..

La continuïtat de l'absis amb la nau central i de la girola amb les naus lateral, i l'alçada considerable de les galeries que transcorren per sobre de les capelles laterals afavoreix la sensació de que la basílica constitueix un espai diàfan, continuu. Aquesta característica, amb la de la situació de les capelles entre el contraforts de les naus laterals, aprofitant la seva prolongació cap a l'interior de la Catedral, són pròpies del gòtic català.

Els arcs formers i torals són apuntalats i els pilars, fasciculats, recullen els nervis de les voltes i els arcs. Els extrems del tram del fals creuer fan de basament a les dues torres-campanars. A l'exterior les torres són vuitavades i tenen un cos prismàtic adossat a una de les cares, que amaga l'escala d'accés al campanar.

Fig. 4.9

Vista dels pilars fasciculats de la girola.

Si fora de les capelles la decoració escultòrica de la Catedral és sòbria, tret típic també del gòtic català, i es redueix a les traceries dels finestrals i rosetons, no passa el mateix amb el cor.

L'obra del cor s'inicia en 1390 amb la construcció dels murs lateral de tancament, un parament adornat amb calats i amb imatges de les cares de profetes o d'altres personatges de l'Antic Testament. Aquestes escultures i les que decoren l'escala de pedra que porta a la trona les va fer Jordi de Déu, esclau i aprenent de Jaume Cascalls.

A partir de 1391 dirigeix les obres del cor l'escultor Pere de Sanglada, que projecta el cadirat baix, la trona i els tabernacles. Ell va tallar la trona i la majoria de misericòrdies de sota els seients, obres totes de una qualitat excepcional. Pere de Sanglada fou un referent de l'escultura catalana, i l'introduïdor del estil gòtic internacional a Catalunya.

Més tard el cor es va ampliar sota la direcció de Macià Bonafé. El baix cor de Pere de Sanglada es va convertir en l'alt cor, i a sota es va fer un nou cadirat, de qualitat inferior, que es va acabar el 1459. Els esvelts dosserets i pinacles del cadirat superior els va començar l'alemany Michael Lochner, i després de la seva mort, el 1490, els va finalitzar el seu ajudant Johan Friederich Kassel, el 1497. Els escuts pintats en els respatlles de les cadires del cor alt són els de les personalitats que van assistir, en 1519, a la reunió de l'Orde del Toisó d'Or que es va celebrar a la Catedral. Foren pintats per Juan de Borgonya.

Fig. 4.10

Vista interior del cor, amb la trona a la dreta.

L'obra del cor es va completar amb el relleus de marbre sobre un sòcol de pedra polida vermellosa que decoren el reracor, obra de l'escultor Bartolomé Ordóñez, un dels millors escultors renaixentistes espanyols. Es poden veure quatre escenes de la vida de santa Eulàlia, dos a cada cantó de la porta, flanquejades als extrems per dues fornícules. La mort de l'escultor va interrompre l'obra, que va finalitzar Pedro Villar en 1564.

El claustre

En harmonia amb l'interior de la Catedral, quasi tots els trams de la galeria del claustre estan coberts per voltes de creueria quatrepartides, que en les capelles es transformen en sexpartides. Les galeries s'obren al jardí per mitjà d'arcs apuntats separats per sòlids pilars. Els pilars, fasciculars, recullen els nervis dels arcs i les voltes.

En la decoració destaquen, a més de les gàrgoles i les diferents claus de volta de les creueries, els relleus que ressegueixen les parts altes de tots els pilars. Es tracta d'un ampli cicle narratiu que inclou també temes singulars, com la llegenda de l'Arbre de la Creu (comparació mística entre l'arbre del Bé i del Mal i la creu de la Crucifixió de Crist).

En les claus de volta del trams corresponents a les quatre cantonades del claustre, estan representats els quatre evangelistes.

La construcció del claustre va seguir diverses fases. Primer es va fer l'ala annexa a la Catedral i es va continuar per la del carrer de la Pietat. Després es va unir la capella de Santa Llúcia amb la Catedral, per finalitzar tancant el claustre pel carrer del Bisbe.

Els fundadors de les capelles del claustre i les seves famílies tenien dret a rebre sepultura eclesiàstica en les mateixes. Així, podem trobar els escuts heràldics de aquestes famílies fundadores incrustats en les parets de les capelles. Troben, entre altres, els escuts de les famílies Rocafort, Foix, Cardona i els d'alguns mercaders. Al terra de la galeria també podem veure làpides on estan enterrades altres famílies. Amb el seu nom, de vegades, s'ha gravat un dibuix que ens indica l'ofici familiar, com pales de forner, estisores de sastre, ...

En el jardí del claustre, en l'angle de la porta d'accés a la Catedral, hi ha el templet de Sant Jordi, construït en 1449 pel mestre Antoni Claperós i el seu fill Joan. Aprofitant l'angle del claustre i afegint un pilar en l'interior del jardí van bastir el templet amb una volta de creueria. El templet alberga un brollador-font d'aigua, imitant així el costum de les grans abadies de posar-hi un al claustre. Els nervis de la volta de creueria estan molt decorats amb filigranes, i en la gran clau de volta central està esculpit Sant Jordi matant el drac, envoltat de vuit àngels que contemplen l'escena. També trobem a la volta quatre claus de volta secundaries, més petites. La font està rematada per una escultura eqüestre del sant.

Fig. 4.11

Vista de la font-brollador del templet de Sant Jordi.

Fig. 4.12

Clau de volta del templet de Sant Jordi.

Al costat del templet hi ha un altre brollador, el de l' "ou com balla", on cada any, el dia de Corpus Christi es segueix el tradicional costum de fer ballar l'ou sobre el raig d'aigua del brollador, costum molt celebrada per la canalla. Aquest dia el claustre és el protagonista indiscutible de la Catedral.

El jardí antigament posseïa tarongers, però el 1877 va ser remodelat amb magnòlies i palmeres, que li donen un sentit exuberant. Al que també contribueixen les oques blanques que, situades al costat de la basa del brollador, simbolitzen, segons es diu, la innocència de Santa Eulàlia. Els seu nombre, tretze, es correspon amb l'edat que tenia la santa quan fou martiritzada.

La façana i el cimbori

El estil neogòtic de la façana i el cimbori contrasta amb el de la resta de la Catedral. L'interior de la Catedral és un espai bastant diàfan que ens dona una sensació d'harmonia i equilibri, amb la seva decoració mesurada. Per contra, la façana i el cimbori, amb les seves agulles en fletxa, la gran profusió d'element verticals i amb la seva decoració amb abundants traceries, ens produeixen una forta sensació de tensió i verticalitat.

La façana es compon de cinc cossos verticals que tenen tres nivells. Els cossos es corresponen amb la nau central, els passadissos laterals i les files de capelles secundaries. El nivell inferior té l'alçada de les portes del temple i es correspon amb l'interior de les capelles, el mitjà es correspon amb les seves finestres i el superior amb les finestres de les galeries interiors. Els cossos dels extrems s'acaben en dues torres quadrangulars rematades amb un pinacle força ornamentat.

Fig. 4.13

Vista de la façana principal amb el cimbori.

La porta principal consta d'un gran arc apuntalat amb arquivoltes. Al mainell de la porta hi ha una escultura de Crist de pedra, i als costats de la porta les imatges dels dotze apòstols i de 76 figures més, que representen reis, profetes, àngels i sants.

Si ens fixem bé, darrera del gablet de traceria que emmarca l'arc de la porta principal podem veure el arc de mig punt d'un finestral. Aquest finestral pertany a la antiga façana de la Catedral, ja que la façana actual està superposada a l'anterior (veure fig 2.3).

El cimbori té el mateix estil que la façana principal. Per la seva construcció es van desmuntar els arcs semicirculars de suport del tambor, construïts des de mitjans del segle XV, i es van refer en forma d'arcs apuntalats. El tambor, un prisma octogonal, amb un finestral en cada cara, finalitza amb una agulla prismàtica calada, rematada amb la imatge de Santa Helena.

El terrat i les portalades.

El terrat de la Catedral és transitable i segueix les corbes de les voltes de creueria, conduint l'aigua de pluja cap a les gàrgoles. Sobre la clau de volta del presbiteri s'aixeca una creu de terme. Cada any, per la festivitat de la Santa Creu, el 3 de maig, el bisbe

beneeix la ciutat des de aquesta creu.

Totes les gàrgoles de la Catedral adopten formes d'animals, reals o fantàstics. Algunes amb animals que al seu temps es consideraven exòtics, com l'elefant. Aquesta gàrgola la podem trobar en la capçalera de la Catedral, al costat de la porta de Sant Iu. Només hi ha una gàrgola amb figura humana, la d'un cavaller muntat, que està al costat de la gàrgola del elefant. Es pensa que està relacionada amb la capella dels freners, que estava situada a aquest cantó de la girola. És l'actual capella de Sta. Clara i Sta. Caterina, que havia estat dedicada a Sant Esteve, el patró dels freners.

Fig. 4.14

Gàrgola del unicorn.

Fig. 4.15

Gàrgola de l'elefant.

Fig. 4.16

Gàrgola del cavaller.

La portalada de Sant Iu es va utilitzar durant molt de temps com a porta principal de la Catedral. Amb la torre del campanar formava un conjunt monumental que donava entitat a l'entrada al temple. Està feta de marbre i pedra, i la seva estètica està dominada per una superposició de plans que surten de la paret. Té a banda i banda unes làpides que commemoren l'inici de les obres, al any 1298. Al timpà hi ha la representació de Santa Eulàlia portant la palma del martiri. L'ornamentació es senzilla, amb formes geomètriques i amb una sèrie de mènsules coronades amb pinacles que estarien destinades, segurament, a contenir estàtues. Destaquen dos relleus de marbre encastats a banda i banda, amb escenes de lluita, que possiblement procedeixen de la catedral romànica.

Fig. 4.17

Vista de la portalada de Sant Iu.

Si mirem la porta de Sant Iu, a la nostra esquerra podem veure una finestra amb un arc de

mig punt, com correspon a la part més antiga de la Catedral, al tram aprofitat de la catedral romànica. Les finestres del cantó dret ja són amb arc apuntalat. Si ens fixem bé en aquest mur del cantó dret, podrem veure les diferents fases que es van seguir en la construcció de la Catedral. També podrem veure aquesta evolució en les formes de les finestres gòtiques.

A l'esquerra de la porta de Sant Iu també podem veure, a l'alçada de les finestres, l'accés a la Catedral que, per mitjà d'un pont que travessava el carrer, permetia arribar a la tribuna del rei Martí des del palau reial.

La portalada de la Pietat s'estructura al voltant d'un arc conopial, esvelt, emmarcat per dos alts pinacles molt decorats. Al timpà hi ha la copia d'un relleu, tallat en fusta, amb la representació de la Pietat, obra de l'escultor Michael Lochner.

Fig. 4.18

Vista de la portalada de la Pietat.

La portalada de Santa Eulàlia presenta la mateixa estructura que la portalada de la Pietat, amb un arc conopial i dos pinacles, però ara al timpà s'ha afegit un dosseret que acull la imatge de Santa Eulàlia, una escultura de terra cuita feta pels germans Claperós. En el timpà hi ha una còpia de l'escultura original, que es conserva al Museu catedralici.

L'accés a la Catedral des del claustre es fa a través d'una portalada feta de marbre blanc amb elements reutilitzats dels monument sepulcrales romans. Les arquivoltes estan decorades amb motius geomètrics i la portalada es completa amb un timpà d'estil gòtic

4.3. Obres d'art importants que podem trobar en la Catedral de Barcelona

La Catedral, com tot centre religiós d'importància, resulta també un centre de producció artística. Tenen especial rellevància les activitats centrades sobretot en l'argenteria i l'orfebreria, però sense oblidar l'escultura, la pintura i la il·luminació de manuscrits.

Aquestes obres d'art es poden admirar en la mateixa basílica, en algunes capelles secundàries, en el Museu catedralici o bé estan dipositades en el Tresor de la catedral, emplaçat a la Sagristia o en el Arxiu catedralici. Les obres ubicades a la mateixa basílica

ja les hem comentat al llarg del treball, de la resta comentem les més significatives.

Al Museu

La Custodia de or i plata i la Cadira de plata del rei Martí, orfebreria gòtica del últim terç del segle XIV.

Fig. 4.19

La Custodia, situada sobre la cadira del rei Martí.

La pica baptismal, de forma trevolada, que procedeix de l'antiga catedral romànica, del segle XI o XII.

“La Pietat Desplà” pintada a l’oli sobre taula per Bartolomé Bermejo, per encàrrec de l’ardiaca Lluís Desplà, el 1490.

Fig. 4.20

La Pietat Desplà, de Bartolomé Bermejo.

El sostre de la nova Sala Capítular, decorat per Pau Prim, a principis del segle XVIII. Escenifica la glòria dels sant patrons, Santa Eulàlia i Sant Oleguer, envoltats per la representació de les tres virtuts teològals i les set virtuts cardinals.

Fig. 4.21

Glòria de Sant Oleguer i Santa Eulàlia, de Pau Prim.

Al Tresor

La creu processional de Santa Eulàlia, feta amb argent daurat amb esmalts per Francesc Vilardell, és una de les poques peces d'orfebreria del segle XIV.

El collar de l'orde del Toisó d'Or de Carles V.

Al Arxiu catedralici

Les "Homilies de Sant Gregori", del segle VIII, que presenten alguna figura d'animal i una decoració molt mesurada.

El "Missal de Santa Eulàlia", de 1403, que té unes miniatures, realitzades per Rafael Destorrents, d'una execució molt precisa. Algunes ocupen tota una pàgina, com la del Judici Final.

Fig. 4.22

Missal de Santa Eulàlia, de Rafael Destorrents.

A les capelles

A la capella del Baptisteri, la pila baptismal, feta en marbre blanc de Carrara per l'artista florentí Onofre Giuliano el 1433.

Fig. 4.23

Pila baptismal, de Onofre Giuliano.

A la capella de les Ànimes del Purgatori, el sepulcre del bisbe Ramon d'Escales, amb una escultura del bisbe jacent, tallada en alabastre, obra de Antoni Canet, del 1409. A la cara frontal del mausoleu es podem apreciar vuit figures ploroses que impacten per la seva expressivitat.

Fig. 4.24

Sepulcre del bisbe Ramon d'Escales, de Antoni Canet

A la capella de Sant Benet, el retaule de la Transfiguració, de Bernat Martorell, fet entre

1445 i 1452. El retaule el corona un Calvari i en els panels laterals, a sota, podem veure les escenes corresponents al miracle de la multiplicació de pans i peixos i al de les Noces de Canà.

Fig. 4.25

Retaule de "La Transfiguració", de Bernat Martorell.

A la mateixa capella podem admirar el sepulcre del bisbe Ponç de Gualba, tallat en pedra sobredaurada amb la figura jacent del bisbe, acabat al 1329.

A la capella de Sant Oleguer, la figura jacent del sant, obra de Pere Ça Anglada, del 1406, i l'urna funerària situada a sota, obra barroca de finals del segle XVII, deguda a Francesc Grau i Domènec Rovira.

A la mateixa capella es troba el crucifix dit el "Sant Crist de Lepant", imatge del segle XVI. Segons la tradició, aquesta imatge va presidir la galera capitana de Joan d'Austria que, al golf de Lepant, va enfonsar la flota musulmana el 1571.

Fig. 4.24

Vista de la capella de Sant Oleguer, amb el Crist de Lepant i el mausoleu del sant.

Al claustre, a les capelles funeràries de les famílies Sanllehy i Girona, el “Sant Enterrament”, monument funerari realitzat per l'escultor modernista Josep Llimona.

Així doncs, fent un passeig per la Catedral de Barcelona podrem gaudir d'un gran assortit d'obres d'art.

5. CONCLUSIONS

Podem considerar que són diversos els factors que han condicionat que la Catedral de Barcelona sigui avui com és.

En primer lloc la institució que l'ha promogut i que la fa servir, l'Església. L'arquitectura de la Catedral ha quedat condicionada per les seves funcions. La seva missió fonamental, el portar el missatge cristià a la comunitat, ha estat decisiva en la seva concepció i en les successives edificacions que han estat necessàries per d'adaptar-se al creixement de la comunitat. Però també l'han condicionat les necessitats derivades de les altres funcions eclesiàstiques, com fer les plegaries, donar consell al bisbe, i altres serveis que es fan a la comunitat, com l'alimentació de desvalguts i peregrins.

Un altre factor a tenir en compte és el temps. L'evolució de l'església al llarg del segle, en la manera d'entendre aquestes funcions, que també condiciona l'adaptació dels espais.

També té influència en la seva concepció la implicació de la societat on s'ubica. Una societat que s'involucra en la seva construcció i que també evoluciona al llarg del temps, modificant, a vegades significativament, aquesta implicació.

Per últim, es fa necessari considerar que tan l'església com la societat local que l'acull formen part del món occidental. Un món que ha sofert canvis importantíssims al llarg d'aquest segle, i que, com no podia ser d'altre manera, els han afectat de manera decisiva.

Tot i el que s'ha exposat fins ara, és de suposar que aquests condicionants siguin més acusats en els períodes en que es realitza la major part de la construcció de la Catedral. Es a dir, del segle XIV a mitjans del XV, i de finals del XIX a principis del segle XX.

Del primer període és notori la fortalesa de les noves classes socials a la ciutat de Barcelona, que queda reflectida per la gran quantitat de capelles que hi ha a la Catedral. Si ens fixem bé, a la galeria del costat de l'Evangeli es pot veure l'estructura de quatre capelles que en el seu temps devien estar ocupades. Això en dona una idea de la gran presència social que tenien els gremis i confraries a la ciutat de Barcelona en aquells temps.

De l'implicació de la societat local trobem altres exemples. Així, encara que en la construcció de la Catedral s'adopta l'estil arquitectònic que es segueix a la societat occidental, el gòtic, en la seva construcció s'adopten trets típics, ja esmentats, del gòtic català.

De l'últim període de construcció podem significar que, si bé en la façana i el cimbori no es va continuar amb l'estil gòtic català, sí que constitueix una mostra de les preferències d'aquella societat per l'estil neogòtic.

Si bé l'arquitectura deixa una petjada duradora en els edificis, en quant a les diferents fases que marquen la seva construcció, no passa el mateix amb les obres d'art movibles, en el món de la plàstica. Per la seva pròpia naturalesa permet la seva substitució per

altres obres d'art més adients amb el gust de l'època. Això ha permès la formació del Museu i el Tresor catedralici.

Així, per una banda, per les nombroses obres d'art que conté podem considerar a la Catedral com un museu, com una mostra viva de la història de l'art.

I per un altra banda, una visita a les capelles de la Catedral també ens suposa una contemplació molt il·lustrativa de la plàstica vista en el seu context, de les obres d'art vistes en el lloc i amb la funció per la que van ser fetes.

6. Bibliografia i fonts consultades

Bassegoda i Nonell, Joan. (1995). *Els treballs i les hores a la Catedral de Barcelona. Un quart de segle d'estudis, projectes i obres (1969 – 1994)*. Barcelona: Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi.

Martí i Bonet, J. M. (2010). *La Catedral de Barcelona. Història i històries*. Barcelona: Catedral de Barcelona i Museu Diocesà de Barcelona.

Fàbrega i Grau, Àngel. (2005). *La Catedral de Barcelona. Guia Turística*. Barcelona: Balmes.

Liaño Martínez, Emma. (1983). *La Catedral de Barcelona*. León: Everest.

Ramos, M. Llúisa. (2005). *Catedrals, monestirs i grans edificis religiosos*. Barcelona: Geoestel.

Barral i Altet, Xavier. (2002). *Les catedrals de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62 ("Descobrir Catalunya").

Müller, Werner; Vogel, Gunther. (2002). *Atlas de arquitectura, 2. Del románico a la actualidad*. Madrid: Alianza Editorial.

Col·laboradors de Viquipèdia. *Catedral de Barcelona*. [article en línia]. Viquipèdia. [Data de consulta: 15 de maig de 2013].

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Barcelona>

Col·laboradors de Viquipèdia. *Catedral*. [article en línia]. Viquipèdia. [Data de consulta: 15 de maig de 2013].

<<http://ca.wikipedia.org/wiki/Catedral>>

Col·laboradors de Santa Església Catedral Basílica de Barcelona. *Catedral de Barcelona*. [article en línia]. Santa Església Catedral Basílica de Barcelona. [Data de consulta: 16 de maig de 2013].

<<http://www.catedralbcn.org/>>

Col·laboradors de Viquipèdia. *Orde del Toisó d'Or*. [article en línia]. Viquipèdia. [Data de consulta: 23 de maig de 2013].

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Orde_del_Tois%C3%B3_d%27Or>

IMATGES

Col·laboradors de Viquipèdia. *Catedral de Barcelona*. [article en línia]. Viquipèdia. [Data de consulta: 21 de maig de 2013].

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Barcelona>

Col·laboradors de Viquipèdia. *Catedral de Barcelona*. [article en línia]. Viquipèdia. [Data de consulta: 21 de maig de 2013].

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Missal_de_Santa_Eul%C3%A0lia>

Col·laboradors de Viquipèdia. *Sant Tomàs d'Aquino*. [article en línia]. Viquipèdia. [Data de consulta: 21 de maig de 2013].

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Sant_Tom%C3%A0s_d%27Aquino>

Col·laboradors de Cityoos Blogs. *La Catedral de Barcelona*. [article en línia]. Cityoos

Blogs. [Data de consulta: 21 de maig de 2013].

<<http://cityoos.com/barcelona/la-catedral-de-barcelona/>>

Col·laboradors de Viquipèdia. *Catedral de Chartres*. [article en línia]. Viquipèdia. [Data de consulta: 21 de maig de 2013].

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Chartres>

Col·laboradors de Arqpress. *Evolución del plano de Barcelona*. [article en línia]. Arqpress. [Data de consulta: 22 de maig de 2013].

<<http://www.arqpress.net/index.php/paginas/ver/932>>

Col·laboradors de Viquipèdia. *Orde del Toisó d'Or de Chartres*. [article en línia]. Viquipèdia. [Data de consulta: 23 de maig de 2013].

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Ordre_del_Tois%C3%B3_d%27Or>

Col·laboradors de Viquipèdia. *Catedral de Reims*. [article en línia]. Viquipèdia. [Data de consulta: 21 de maig de 2013].

<http://ca.wikipedia.org/wiki/Catedral_de_Reims>

Col·laboradors de Santa Església Catedral Basílica de Barcelona. *Visita*. [article en línia]. Santa Església Catedral Basílica de Barcelona. [Data de consulta: 21 de maig de 2013].

<http://www.catedralbcn.org/index.php?option=com_content&view=article&id=29&Itemid=82&lang=ca>

Col·laboradors de Santa Església Catedral Basílica de Barcelona. *Visita*. [article en línia]. Santa Església Catedral Basílica de Barcelona. [Data de consulta: 21 de maig de 2013].

<http://www.catedralbcn.org/index.php?option=com_content&view=article&id=63&Itemid=106&lang=ca>

Col·laboradors de Santa Església Catedral Basílica de Barcelona. *Visita*. [article en línia]. Santa Església Catedral Basílica de Barcelona. [Data de consulta: 21 de maig de 2013].

<http://www.catedralbcn.org/index.php?option=com_content&view=article&id=64&Itemid=107&lang=ca>

Col·laboradors de SkyscraperCity. *Catedrais de Espanha*. [article en línia]. SkyscraperCity. [Data de consulta: 21 de maig de 2013].

<<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1066315&page=4>>